

19766

Uprōtē

Funz Gualy ynerpua & opg

329.14

U-91

1925.p.

5976

ԱՐՄԷՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

❖ ❖ ❖ 0 Բ Ը ❖ ❖ ❖



Քրիստոսի Միսկիեան

Տպգր. «Արար», Գուլի. Տոնուհով 45 Սօֆիա

1925 թ.

329.14

Ա-91

1368

15 JAN 2000

05 FEB 2003

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՕՐՈՒԱՆ ԻՄԱՍՏԸ.— ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԾՆՈՒՆԴՆ
ՈՒ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ.— ՄԵՐ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒ-
ԹԻՒՆԸ.— ՄԵՐ “ԱՆԵԼԻՔ,Ը.—

ՕՐՈՒԱՆ ԻՄԱՍՏԸ

Հայ Յեղ. Դաշնակցութեան 10 թիւ Ընդհ. Ժողովն
էր որ, 1925 ին հաստատեց այս տօնը՝ “Դաւեճակ-
ցութեան Օր”ը:

Ի՞նչ է սակայն այս օրուան նշանակութիւնը,
ի՞նչ իմաստ կը բովանդակէ ան իր մէջ. հարցեր՝ ո-
րոնք պէտք է ստանան իրենց պատասխանը:

Եթէ պարզ պրօպականտի օր մը ըլլար ան, պէտք
չիկար որ կուսակցութեան գերագոյն ժողովին վճի-
ռովը նուիրադրօթութիւն: Եթէ Դաշնակցութեան պան-
ծացումին նուիրուած է այս տօնը, այդ ալ աւելորդ
է, քանի որ մեր կուսակցութեան շօշափելի գործերը
ինքնին բաւական են իբրեւ ամէնէն կենդանի կո-
թողները իր փառքին, միշտ պայծառ պահելու համար
անոր վսեմ ճակատը:

«Դաւեճակցութեան Օր»ը, որ քանի մը տարիէ ի
վեր կը տօնուի ու յետ այսու պիտի տօնուի նաեւ

ամէն տարի, կը ձգտի աւելի բարձր ու նաեւ աւելի գործնական նպատակներու, եւ շատ հառու է պարզ հանդիսութեանց կամ հոգորական մարզանքներու առիթ մը ըլլալէ:

Ոչ ոքի համար դադարիք չէ, թէ՛ մօտ քառասուն տարիէ ի վեր Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եղած է հայ ժողովուրդի ազգային — քաղաքական բաղձաւնքներուն եւ երազներուն դրօշակիրը: Ուելին՝ եթէ, չըլլար Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը մեր ազգային պատմութեան վերջին 40 տարուան չրջանը պիտի ներկայացնէր մեծ դատարկութիւն մը, որովհետեւ այդ քառասունամեակը արդիւնաւորողը, արժէքաւորողն ու լեցնողը եղած է դրեթէ բացառապէս Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իր բեղմնաւոր ու պատուաբեր գործունէութեամբ:

Հայ աշխատաւոր ժողովուրդի բոլոր գործօն տարրերը, մանաւանդ 1900 թուականներէն առիւն, բոլորուած են մեր կուսակցութեան դրօշին տակ, ու բացառապէս ահիկէ են սպասած իրենց ազգային — քաղաքական իտեալներուն իրականացումը:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իր ամբողջ պատմութեան ընթացքին ընդմիջ չէ դաւաճանած իր վերջնական դրուած յոյսերուն եւ պատուաւոր կերպով տարած է վստահուած ծանր ու դժուարին առաքելութիւնը՝ ամենադժուարին պայմաններու մէջ:

Այդպէս է եղած երէկ՝ այդպէս է նաեւ այսօր: Հակառակ ամէն ձախորդութեան, հակառակ մեր ներքին թէ՛ արտաքին թշնամիներու վայնասունին, այսօր ալ հայ գիւղացին, արհեստաւորը, բանուորն ու մտաւորականը, իրենց աչքը ուղղած են մարտական մեծ կուսակցութեան եւ անկէ կ'սպասեն իրենց յոյսերուն պատկումը:

Հայ աշխատաւոր ժողովուրդի այս անվերապահ վստահութիւնը մեր կուսակցութեան հանդէպ, պարտք կը դնէ վերջինիս վրայ, ամէն տարի հանդիսաւոր ու հրապարակային գումարաւոր մը մէջ հաշիւ օալ իր րաւածին ու բնելիքին մասին, իրազեկ պահել ժողո-

վրդական զանգուածները աշխարհի չար ու բարիին, զիցի զանոնք ալլալին դասին հանդէպ անընկճելի հաւաքով ու նաեւ մօտէն իրազեկ ըլլալ անոնց նորա նոր ապրումներուն ու բաղձաւնքներուն:

Ահա թէ ո՞ւր է Դաշնակցութեան Օրհուայ իմաստը:

Ահա թէ ինչո՞ւ դաշնակցական բոլոր մարմինները, Պարսկաստանէն մինչեւ Աւերիա, Եգիպտոս ու Պալքտինները ու Եւրոպայէն մինչեւ հեռաւոր Ամերիկա, ամէն տարի, Հոկտեմբերի առաջին շաբթուն, կը հրաւիրեն իրենց ընկերները, համակիրներն ու ամբողջ մտածող ու զգացող հայութիւնը լսելու Դաշնակցութեան խօսքը իր բրածին ու ընելիքին մասին:

Տարուէ տարի այս տօնին ստացած մեծ ժողովրդականութիւնը ինքնին ցոյց կուտայ թէ անկաւ անհրաժեշտութիւն մ'էր, ու եղած է պակաս մը լեցնելու մեր հանրային կեանքին մէջ, գործադականական — տիրացուական ու նոյն կուսակցական մանրը ու ճղճիմ վէճերու ճահիճի մը կուզեն վերածել Դաշնակցութեան անարժան ու կարճամիտ հակառակորդները:

Ի՞նչի որ անցեալը վերջիշելու, երէկէն՝ այսօրուայ համար դասեր առնելու համար մտածելու առիթ մ'է « Դաշնակցութեան Օրհը, փորձենք գործչի մը շատ սահմանափակ էջերուն մէջ ուրուադծել Հ. Յ. Դաշնակցութեան անցեալ գործունէութիւնը, նեկայ աշխատանքը, ցեղին ապագայի մասին անոր ունեցած կանխահոգութիւնները եւ րսելու նաեւ քե՛լ Նշո՞ւ կը տարունակենք հաւատարիմ մեալ անոր դրօշին... »

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԾԱԳՈՒՄՆ ՈՒ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ

Նախապ սյմաններ

Այն ատեն, երբ հայ հասարակական կեանքէն տակաւ կ'անհետի քաղաքական ուժանիւթիմը, ու ազգի, հայրենիքի գաղափարները կը դադարին նկատուելէ վերացական հասկացողութիւններ երբ՝ հայ հո

ւաքական մտածողութիւնը երազին ու բաղձանքին ոլորտներէն վար իջնելով ոտք կը դնէ յօգափելի գետնին վրայ ու խօսքին հետ գործն ալ ընկերացած տեսնելու անհրաժեշտութիւնը կը ծնի, յմտքերու մէջ կատարուած այս յեղաշրջման հետ կեանք կառնեն նաեւ հայ քաղաքական կուսակցութիւնները:

Մինչեւ Արմենական, Հնչակեան, Դաշնակցական կուսակցութեանց երեւոյն գալը, հայ կեանքի մէջ կատարուած է երկար ու տեւական աշխատանք մը, անհատներու կողմէ, գլխաւորաբար սրբական մշակներ, որոնք ջանադիր են հայ անգոյն եւ անդիւս մտքի զանգուածէն ստեղծել ազգային դիտակցութեամբ, ազգային խնայելով օժտուած հաւաքականութիւն մը: Այդ աշխատանքը շատ հինէն կուգայ եւ ունի զանազան տիպարներու եւ դասակարգի պատկանող իր գործիչները, բայց շարժումը, մասնաւորապէս թրքահայ հատուածին մէջ կը չեղուի 1848 ի ֆրանսական յեղափոխութենէն յետոյ, երբ Օտեաններու, Ռուսինեաններու, Խրիմեաններու սերունդը հայ ազգային հրապարակը կաղժիկէ իր նոր, ազատ եւ հայեցի մտածողութեամբ:

Նոյն այս ժամանակաշրջանին կը դուգադիպի Խ. Արսլանի անմահ դրօշն «Վէրք Հայաստանի» հրատարակութիւնը, հեղինակին մահէն 10 տարի յետոյ, Ազգային զարթոնքի կայծը նետուած է այլեւս սահմանին այս եւ այն կողմը, ու կրակը տակաւ կարծարծի, կը բոցավառի, հրահրողները կը յատնան, կստեղծուի ամբողջ փաղանգ մը գրագէտներու, բանաստեղծներու եւ հրապարակագրերու, որոնք հայրենասիրութեան եւ ազգասիրութեան քաբողը կը հընչեցնեն, առանց սակայն ճշտուած, մշակուած ազգային քաղաքական ծրագիր մը ունենալու: Ռուսահայ իրականութեան մէջ Րաֆֆին է որ կը հանդիսանայ այն եղակի եւ հանճարեղ գրողը, որ իր վէպերուն մէջ հայ մտքին առջեւ կը շողացնէ քաղաքական ծրագրի մը տարերքը:

Ու ասկէ վերջն է որ Թրքահայաստանը կը դառն

նայ, թիրախը՝ ինչպէս թրքահայ նոյնպէս եւ առաւելապէս Ռուսահայ դեկավար տարրերուն, ու երիտասարդութիւնը իր ակնարկը կուղղէ դէպի Վասպուրական ու Սասուն, դէպի Կարին ու Տարօն:

Ըսենք թէ՛ կուսակցութիւններու երեւան գալէն առաջ, Հայաստանի խնդիրն ու հայ ժողովուրդի անտանելի վիճակը զբաղեցուցած է զանազան անհատներ եւ ազգային մարմիններ:

Առանց մինչեւ Իւրայէլ Օրիի ժամանակները երթալու, կը բաւէ յիշել միայն 19-րդ դարու վերջին կիսուն հոս ու հոն երեւան եկած շարժումներէն ու ձեռնարկներէն մէկ քանին, համոզուելու համար թէ հայ իրականութիւնը հայ կուսակցութեանց սեղծուեմն շատ առաջ արդէն սկսած էր ունենալ յեղափոխական-ապստամբական խմորումներ, ծնունդ տալով համապատասխան մարմիններու:

Քաղաքական քիչ թէ շատ լուրջ կազմակերպութիւններ, կամ կուսակցութիւններ առաջ եկան միայն այն ատեն, երբ հայ կեանքը, հայ մտայնութիւնը ըստ բաւականին հասունցած էր ազգային-յեղափոխական ուղղութեամբ:

Նախակուսակցական շրջանի իրերու ամէնէն կարեւոր դէպքերէն մին յիշենք Զէյթունի ապստամբութիւնը 1862 ին, որուն հետեւանքով սուլթանական կառավարութիւնը վաւերացուց Ազգային Սահմանադրութիւնը, որ թրքահայ մշակութային ներքին ինքնավարութեան տեսակէտէն կը հանդիսանար մեծ նուաճում մը:

Զէյթունի ապստամբութիւնը ցնցեց ամբողջ հայութիւնը ու զայն ստիպեց որոնելու փրկութեան իրական ուղիներ:

Ժողովուրդի աչքը տակաւ կը բացուէր ու ճնշուած զանգուածները բնադաբար կը մըրդնէին այն ուղին՝ ուրկէ պէտք է քալէին հոսնելու համար փրկութեան նաւահանգիստը:

Այսպէս 1872ին Վանի մէջ կը կազմակերպուի «Միութիւն ի փրկութիւն, անունով գաղտնի կազմա-

կերպութիւն մը, որ հետեւեալ կերպով կը բնորոշէ հայութեան վիճակը:

— Գնաց մեր պատիւը, պղծ եղան մեր եկեղեցիք, առեւանգեցին մեր հարսուհիները եւ երիտասարդուհիները: Եւ իսկապէս կը խլեն մեր իւրաւունքը մեր ձեռքէն եւ իսպառ սպուռ մեր ազգութեան սերունդը ջնջելու կը նզննեն: Վասն որոյ կամ պէտք է մեռնիլ եւ չսեպնել այդ սարսափելի վիճակը եւ կամ վերակենդանութիւն ստանալ ի ծոց հայրենեաց: Ալ ի՞նչ կը սպասենք. կեանք չունինք՝ մահէ կը վախճանք, ստացուածքն ու վաստակն մեր չէ. եկեղեցիք ունինք՝ ամեն օր հաւաքուածաց մէջ է, կը նախասուրի:

Ճիշտ է թէ այս տողերուն մէջ ծրագիր մը, որոշ նպատակ մը չէ դրուած. բայց պարզ է թէ՛ հոն դժգոհութեան եւ ըմբոստական ոգիի ուժեղ շունչ մը կայ, որ պիտի մարմնաւորուէր ապագային հայ ֆէտայիներու դիւցազնական գուպարներուն մէջ:

Նոյնպէս 1870 աւան թուականներու վերջերուն, այս անգամ կարնոյ մէջ, կը հիմնուի «Պաղտնի քնկերութիւն Բարձր Հայրց» միութիւնը:

Յուսանալ է թրքահայաստանի ժողովուրդը եւ իր փրկութիւնը կը տեսնէ զէնքի ուժին մէջ:

Ահա թէ ինչ կը գրեն «Միութիւն եւ Փրկութիւն» կազմակերպութեան միացած վանի շրջանի գիւղացիները:

Ուստի ալ չկոռոյցաւ ողանալով տղալ սոյն անհաւատութիւն լուծի, ձեռք կը դիմենք ձեռք միմեան. քեռեւս դարման մը գտնենք, բէ ի՞նչ միջոցով կաւելի է այս չարիքներէն փրկուիլ:

«Երբ ողոսանալ հարկ է՝ ողոսանանք. բայց փրկուինք, ի՞նչ գաղտնի՝ գաղտնիք. քե մեռնել՝ մեռնենք. քե կոռել՝ կոռենք, բայց փրկուենք, այս է մեր աղերս առ ձեռք եւ առ Աստուծոյ»:

Այսպէս յեղափոխական խմորումները տակաւ կը խորանան թրքահայաստանի մէջ, դժգոհութիւնը կ'ընդգրկէ աւելի լայն շրջանակներ ու ժամանակի ընթացքին կ'ունենայ իր արտայայտիչները:

Ասոնցմէ մին եւ առաջինը կը հանդիսանայ Մը. կըրտիչ Փորթուգալձան որ 1885 ին Մարտէյի մէջ կը հիմնէ «Սումենիա» թերթը իսկ վանի մէջ կը կազմուի «Արմենական» կուսակցութիւնը, որ թէեւ ըսկիզբը իբրեւ միակ նպատակ կ'ունենայ հայ ժողովուրդի մշակութային եւ տնտեսական խաղաղ զարգացումը, կը մերժէ յեղափոխական ամէն գործելաձեւեր: Կերպ ու քաղաքական ոնէ է ծրագիր, բայց ի վերջոյ յուսախաբ ըլլալով իր օրինական գետնի վրայ մը դաժ պայքարէն կը զինակցի, Հնչակեաններուն եւ Դաշնակցութեան հետ ու կը գործէ որպէս յեղափոխական կազմակերպութիւն:

«Արմենիա»-ն ու Արմենականներէն յետոյ, 1887-ին ժընէվի մէջ կը տեսի հրատարակուիլ «Հնչակ» թերթը որմէ քիչ յետոյ հիմը կը դրուի «Հնչակեան» կուսակցութեան:

Այս կուսակցութիւնը կը դրուի աւելի մշակուած ու մտածուած հիմերու վրայ եւ կարճ ժամանակի մը համար կը դառնայ հայ իրականութեան միակ աչքի զարնող յեղափոխական կազմակերպութիւնը, յոտակօրէն դժուած քաղաքական, ազգային ու ընկերային դաւանանքով: Հնչակեան կուսակցութիւնը սակայն, ինչքան ալ որ ունէր իր հիմնական գծերուն մէջ հայ իրականութեան համապատասխան ծրագիր, բայց անիկա չկրցաւ ապրիլ ու զօրանալ, չկրցաւ ընդգրկել իր մէջ հայ գիւղացիական — աշխատաւորական մեծ զանգուածներն ու հայ երիտասարդ մտաւորականութիւնը, չկրցաւ դառնալ համադրող ոյժ մը, որ ի մի ձուլէր բոլոր կամքերը:

Ան՝ առուպի մը պէս փայլեցաւ ու չքացաւ հայ քաղաքական կեանքի հորիզոնէն, իր ղեկավար անհատներու մեղքերուն ու նաեւ զուտ կազմակերպական թերիւններու հետեւանքով:

Հայ կեանքը պէտք ունէր այնպիսի կազմակերպութեան մը, որ իր գրօշին տակ ամփոփէր հայութեան բոլոր կենդանի ոյժերը ու զանոնք դնէր ի սպաս հայրենիքի ու հայ ժողովուրդի բարօրութեան:

Այդ կազմակերպութեան ծնունդը չուշացաւ՝ եւ չէր կրնար ուշանալ։ Ճամբան բայ էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան համար ու անիկա եկաւ ու այսօր հիշտ 39 տարի է որ կը հանդիսանայ հայութեան միակ հաստուն, հաստատուն եւ գործօն կազմակերպութիւնը, ներկայացնելով հայ ազգը միջազգային իրականութեան մէջ ալ, իբրեւ անոր մտաւոր, բարոյական ու ֆիզիքական առաքինութիւններուն մարմնացումը։

Դաշնակցութեան նպատակը.

Մեր նպատակը չէ հոս վերլուծումը ընել Հ. Յ. Դաշնակցութեան ծրագրին ու ցոյց տալ ժամանակի ընթացքին անոր կրած փոփոխութիւններն ու լրացումները։ Այդպէս ըլլալով հանդերձ, աւելորդ չէ քանի մը տողերու մէջ ընդգծել մեր կուսակցութեան նպատակը որ իր հիմնական գծերուն մէջ կը մնայ նոյնը, ինչպէս երէկ՝ նոյնպէս եւ այսօր։

1890 ին էր որ Թիֆլիսի մէջ հիմնուեցաւ Հայ Յեղափոխականներու Դաշնակցութիւնը որուն նախաձեռնողները եղան խումբ մը երիտասարդ մտաւորականներ, ուսանողներ, կրթուած ու դատարարական ուսումնական ժողովրդավար եւ ընկերավարական գաղափարներու չունեցող։

Հայ Յեղափոխականներու Դաշնակցութիւնը կեանքի կոչողները սակայն չեղան կոյր հետեւողներ եւ ընդօրինակողներ ուսումնականութեան մէջ գոյութիւն ունեցող գաղափարական — քաղաքական հասանելիներուն, անոնք իրենց ծրագրին եւ ուղղութիւնը կարեւոր չափով մը պատշաճեցուցին հայ իրականութեան, իրենց մտահոգութեան առարկան ընելով հայ ժողովուրդի ազատութիւնն ու բարօրութիւնը։

Աւելի յետոյ, երբ Հայ Յեղափոխականներու Դաշնակցութիւնը փոխուեցաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, նոր մշակուած ծրագրին մէջ, — ընդունուած 1892 ին — համեմատաբար աւելի յստակօրէն դրուեցաւ կուսակցութեան նպատակը որ կը բանաձեւուէր այսպէս. «Հ. Յ. Դաշնակցութեան նպատակն է յեղափո-

խառնեան միջոցաւ Թիւրքաց Հայաստանի մէջ ձեռք բերել քաղաքական եւ քաղաքական ազատութիւն»։

Ի հարկէ այս բանաձեւն ալ անհրաժեշտ պայմանաւորութեամբ ու ճշգրտութեամբ չի թարգմաներ մեզի Հ. Յ. Դաշնակցութեան քաղաքական իտեղումը. գործընթացն աւելի, սկիզբէն եւեթ միշտ աւելի յստակ կերպով երեւան եկաւ իր գործերուն մէջ յղուելով, կոկուելով ու կազմակերպուելով կեանքի հրավառ բոլորին մէջ։

Ինչ կը վերաբերի այն գործերակերպին, այն ճամբուն ուրկէ՝ կարելի պիտի ըլլար հասնիլ առաջադրուած նպատակին, 1892 ի ծրագիրը վերլուծելով Թուրքիոյ մէջ գոյութիւն ունեցող պայմանները կը գտնէ որ տիրող անտանելի վիճակին «վերջ կարող է թալ միայն ԲՈՒՆԻ ՅԵՂԱՓՈՒՄՈՒԹԻՒՆԸ, եւ մեզ ալ ասոր կը դիմենք. պէտք է քորափել այդ խայտառակ լուծի, ոչնչացնել արդի միապետական բռնակալութիւնը. ձեռք բերել ազգերու համեմատաբար ազատութիւն, ազգայնականութիւն, խղճի, խոսքի եւ հաւոյնութեան ազատութիւն»։

Այս ուղղութեամբ ալ Դաշնակցութիւնը մինչեւ վերջը պայքարեցաւ հասնելու համար իր նպատակին։

Դաշնակցութեան ծրագիրը կարեւոր փոփոխութիւն մը կրեց աւելի լետոյ 1904 ին իր, մտահոգութեան առարկայ դարձնելով նաեւ կովկասի հայութիւնը, բան մը որ անտեսուած էր մինչեւ այդ, ոչ միայն իր՝ այլեւ միւս հայ քաղաքական կուսակցութեանց կողմէ. որոնց կէտ նպատակը եղած էր Թուրք քահայաստանը։

1904 ին Դաշնակցութեան Գ. Ընդհ. ժողովը, գումարուած Վիեննայի մէջ, որոշեց մասնակցիլ կովկասի յեղափոխական կուսակցութեան, իսկ 1905 ին, Յունիստի հրատարակուեցաւ կովկասեան գործունէութեան նախագիծը՝ որով Դաշնակցութիւնը կը ձգտէր ձեռք բերել Անդրկովկասի Դաշնակցային պետական կազմակերպութեան, տեղական լայն ինքնավարու-

թեան հիման վրայ, իբրեւ անբաժան մաս Իտուսաստանի:

Աւելի յետոյ 1907 ին Ն. Յ. Դաշնակցութեան Ընդհ. ժողովը Անդրկովկասի Դաշնակցութեան գաղափարը որոշեց կիրարկել նաեւ Թրքահայաստանի համար ու մոցուց իր քաղաքական պահանջներուն մէջ:

Ն. Յ. Դաշնակցութիւնը այսպէս սկսաւ մտածել եւ Թրքահայաստանի եւ Իտուսաստանի մասին, ու այդ օրէն հայ քաղաքական մտածողութեան մէջ մուտք գործեց «աննկատելի» կերպով Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի գաղափարը զոր աւելի յետոյ յստակօրէն քանաձեւելու եւ օր մ'ալ իրականացնելու համար պէտք պիտի ըլլար համաշխարհային մեծ վերիվայրումներուն: Ընդհ. Պատերազմին...

Այսօր արդէն բիւրեղացած է մեր կոսակցութեան քաղաքական դաւանանքը՝ որ կ'ամփոփուի Միացեալ եւ Անկախ Հայաստան բանաձեւին մէջ:

Այդ բանաձեւը իր մէջ կ'ամփոփէ տարիներու ու դարերու ընթացքին հայ դատին համար աշխատած ու քրտինք թափած, դրիչ ու սուր շարժած բոլոր կարգի հայրենասէրներուն երազն ու բաղձանքը: Անիկա վերջին խօսքն է հայ քաղաքական մտքին:

Անիկա այն փարոսն է որուն կը դիմէ հայ ժողովուրդը, Ն. Յ. Դաշնակցութեան իմաստուն առաջնորդութեամբ:

Ն. Յ. Դաշնակցութիւնը կը ձգտի տեսնել Հայ ժողովուրդը ազատ եւ ինքնիշխան: Ան' կ'ուզէ տեսնել մեր ցեղը, իբրեւ հաւասար եւ ազատ անգամը քաղաքակիրթ մարդկութեան, ու իր արժանի տեղը ունենալ մեծ ու փոքր ժողովուրդներու կողքին բերով իր տուրքը հասարակաց սեղանին:

Ն. Յ. Դաշնակցութիւնը իբրեւ ընկերվարական կազմակերպութիւն, կը ձգտի ստեղծել համերայն ու ներդաշնակ մարդկութիւն մը, որուն ծոցին մէջ բոլորը կ'աբենան աշխատիլ, ստեղծել ու վայելիլ:

Ասոնք են Դաշնակցութեան հիմնական նպատակները, որոնց հասնելու համար, Ան' 39 տարի է ի վեր, պայքար կը մղէ ներքին ու արտաքին անթիւ ու անհամար թշնամիներու դէմ, ու պիտի շարունակէ մղել՝ մինչեւ որ հասնի իր ամբողջական նպատակին՝ որմէ հեռու չէ...

Դաշնակցութեան գործունեութիւնը

Ն. Յ. Դաշնակցութիւնը իրեն նպատակ ունենալով Հայ ժողովուրդի ազատութիւնն ու բարեկեցութիւնը, իր 39 տարուայ գոյութեան ընթացքին վայրկեան միակ չի դադրեցաւ հետապնդելէ իր սրբազան իտէալը:

Եթէ ըլլար Ն. Յ. Դաշնակցութիւնը իր գործունէութեամբ, մեր ազգային պատմութեան վերջին քառասնամեակը պիտի ներկայացնէր տեղոյն եւ անբովանդակ ժամանակամիջոց մը, որպիսին է մեր քաղաքական գերութեան դարաւոր ժամանակաշրջանը:

Տո՛ւր էր հայ իրականութիւնը մինչեւ մեր կոսակցութեան երեւան գալը. եթէ անկէ առաջ կային լուսաւոր կէտեր մեր կեանքի խաւար հորիզոնին վրայ, անոնք սակայն անզօր էին ձեղքելու տիրող մթութիւնը: Ն. Յ. Դաշնակցութիւնն էր որ կայծակի պէս շանթեց հայ երկինքին վրայ, պատեց աղջամուղջը եւ հնարա որութիւն տուաւ որ հայ մարդը յոյսով նայի իր ապագային, ու կ'արեւայ տոկալ կեանքի նիւթական եւ քարոյական հարուածներուն:

Անհնար է քանի մը էջերու մէջ տալ Ն. Յ. Դաշնակցութեան գործունէութեան ուրուանդան իսկ: Այդպիսի փորձ մը անհրեւի յանդգնութիւն մը պիտի ըլլար: Կոսակցութիւն մը որ ամբողջ 40 տարի, իշխած է հայ իրականութեան մէջ, ըլլայ քաղաքական, ըլլայ մտաւոր-մշակութային գետնի շրջան, կազմակերպութիւն մը որ՝ իր ուժեղ դրոշմը դրած է հայ կեանքի բոլոր խոշոր երեւոյթներուն վը-

րայ, որ ձեւ ու գոյն տուած է հայութեան անձեւ ու անկազմակերպ օրկանիւմին, արժանի է աւելի լուրջ ուշադրութեան և հատորներ պէտք է գրել կարենալ պատմելու և պատկերացնելու համար անոր տուած պելական մեծագործութիւնները պայքարի փշոտ ու արիւնոտ ճամբուն վրայ:

Մտաւարժարդական տեսակէտէն անգնահատելի է Դաշնակցութեան կատարած դերը:

Ան՝ իր մարտական ու մշակութային գործունէութեամբ յեղաշրջեց հայ մտայնութիւնը: Հայը հանեց ստրուկի, Բայալի կրաւորական ու կախալ վիճակէն և դրաւ զայն ներգործական. յարձակողական դիրքի վրայ:

Երէկւայ ստրուկէն Դաշնակցութիւնը ստեղծեց ֆէտայիներու առասպելական ու հերոսական սերունդը:

Եռասէր, փոքրոգի հայէն կերտեց ալլաւէր և անձնուէր անհատը, ոչխարներու եղկելի հօտէն երեւան բերաւ մարտնչողներու երկաթէ բանակ մը, կեանքի կոչելով հայը՝ խորեւ գիտակից հաւաքականութիւն մը և դասելով զայն քաջաքսկիրթ ազգերու շարքը:

Քանի չկար Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, հայը արհամարհուած էր իր մեծ ու փոքր դրացիներէն, ու իր անունը համարժէք էր երկչոտութեան, վատողութեան, ու կնամարդութեան:

Քիւրտին համար Խլա էր, թուրքի աչքին՝ Բայալ, ռուսին լեզուին վրայ աւմեւսեալ ու այսպէս ամէն տեղ...:

Հայը արհամարուած էր ոչ միայն ամբոխէն՝ ալլաւ մտաւորական, ղեկավար շրջանակներէ:

Ռուս հռչակաւոր բանաստեղծ Պուշկինն իսկ չի քաշուեցաւ զայն անուանելու «ամենատոր, ամենա վախկոտ ազգ»ը:

Դաշնակցութեան կատարած հրաշքը եղաւ այն՝ որ հայուն մէջ ապանեց երկչոտութիւնը, հայը յար-

գելի դարձուց նախ ինք իր առջեւ, յետոյ յարգանք պարտագրելով օտարին:

Հայը դադրեցաւ ինչպէս Արեւելքի՝ նոյնպէս արեւմուտքի մէջ նկատուելէ իբրեւ միջնորդ վաճառական, վաչիւսուու և չարչի, ընդունակ միայն կեղծելու, սողոսկելու և ուրիշին դուժը իր վրայ հրաւիրելու:

Եւ այս բոլորը սակայն գաւազանի հրաշագործ հարուածով մը չէր որ կատարուեցան:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իր պայքարի ճամբուն վրայ, տուաւ անհամար և թանկագին զոհեր: Ան՝ հայ ազաւազութեան Մոզոքին մատաղ ըրաւ իբրաւագոյն ընկերներն ու վէթերանները: Անկարելի պիտի ըլլար յիշել մի առ մի անոնց անունը, այնքան շատ են անոնք, այնքան բազմաթիւ են նուիրական, ծանօթ ու անյայտ դերեղմանները Արարատէն մինչեւ Վիթոշ, Արաքսէն մինչեւ Եփրատ, հայրենի պաշտելի հողերէն մինչեւ Արաքական արեւակէզ անապատները, մինչեւ արտասահմանի հէւրընկալ և պանդուխտ հորիզոնները:

Ամբողջ 40 տարի հայ ժողովուրդի մարտական մեծ կուսակցութիւնը դուր ու դադար չունեցաւ: Ան ուխտած էր հասցնել հայ ժողովուրդը խոտաւոցուած Աւետեաց երկիրը, ու իբրեւ նոր դարու Մովսէս մը, արեան ծովերէ անցնելով քալեց դէպի սրբազան նըպատակը ու օր մ'ալ հասաւ այնտեղ, Արարատի սպիտակ կաւարին փողփողելով եռագոյն դրօշը:

Բայց մինչեւ հոտ, դժնդակ, արիւնոտ ալլահերոսական պայքարի ու մարտնչումներու յաջորդական հանդրուաններ կան՝ որոնք առաջնորդեցին մեր քայլերը դէպի «Մայիս 28»ի հրաշքը...:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան կեանքը, իր ծնած օրէն իսկ եղաւ անվերջ ու անհաւասար դիւցաղնութեանց շարք մը:

Խանասոր, Պանք Օթոման. Սահուն, Երլաւդի մահափորձը, Հայ-Թաթարական արիւնոտ պայքարներ-

ըը, Վասպուրականի, Տարօնի, Շ. Գարահիսարի, Բագուի դիւցազնամարտերը, ասոնք բոլորը տարիներով իրարմէ անջատուած հերոսական դրուադներ են, զանոնք իրարմէ բաժնող անջրպետը նոյնպէս լեցուն է գինեալ պայքարի հազարումէկ փայլուն, յուզիչ և արիւնոտ գուպարներով:

Ու մարդադաշտը միշտ Հայաստանն է, Արարատէն մինչեւ Արածանի հովիտները, Երեւանէն մինչեւ Վասպուրական, Սասուն ու Տարօն:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, միւս միակեր, տարիներ ու տարիներ, կրեց իր ուսերուն վրայ, կրեց հաւատքով, համբերատարութեամբ ու քաջութեամբ ազատագրութեան ծառի խաչը: Զինեալ պայքարը իրեն համար միջոց մը միայն ըլլալուն, անիկա, ատեն ատեն, երբ այդ պէտք եղաւ. վար դրաւ զէնքը, ու լծուեցաւ խաղաղ, շինարար աշխատանքի, ջանալով դարմանել կոռւի մէջ ստացուած վէրքերը, հետամտելով հայ գիւղացիութեան և հայ աշխատուոր քաղմութիւններու, մտաւոր, բարոյական ու տնտեսական ուժերու կազմակերպման:

Դաշնակցութիւնը իր գործունէութեան ընթացքին հեռու եղաւ աղանդաւորական (տոկմաթիք) ամէն նեղմտութենէ: Զինքն առաջնորդող ուղեցոյցը եղաւ, ամէն քոնէ առաջ, կեանքը, ատոր համար ալ միշտ ականջ դրաւ կհանքի ձայնին ու հետեւեցաւ անոր: Ճշուն Լիաւ, առանց անսկզբունք ըլլալու եւ հայ ժողովուրդի շահը մնաց ու կը շարունակէ լնալ իր գեաւգոյն սկզբունքը:

Դաշնակցութիւնը այսօր ալ պայքարի ճանապարհին վրայ է, իրեն հետ ունենալով հայ ժողովուրդի բոլոր պարկեշտօրէն մտածող ու անկեղծօրէն զգացող տարրերը:

Ան այսօր ալ ամուր կեցած է իր դիրքերուն վրայ, երկրին մէջ թէ երկրէն դուրս, աչքը ուղղած

Արարատին, ու ձեռքն ունենալով եռագոյն դրօշը: Ինչպէս երէկ, հիմա ալ օրուան հզօրներուն առջեւ քամակ ծռող սեւ ճերմակ ու կարմիր վարձկաններ կամ քաղաքական քամէլիօններ ճակատ են ամրացուցեր, ու հաւաք կը կանչեն Դաշնակցութեան դէմ, որ կը շարունակէ արհամարհել անոնց փողոցային կանչը: Եւ ստանց չեղելու այն նպատակէն՝ որուն համար ճամբայ է ինկե,:

Հայ մարտական կուսակցութիւնը, ինչպէս միշտ այսօր ալ ունի իր քաղաքական յատուկ պահանջներն ու գործելակերպը, որոնք կը բղխին մեր իրականութեան առարկայական պայմաններէն ու հայ ժողովուրդի անսակարկելի շահերէն:

Տանք այդ քաղաքականութեան ուրուագիծը, ինչքան որ հնարաւոր է, ինչքան որ կը ներեն գըրքոյկի մը նեղ սահմանները:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իբրեւ ազգային յեղափոխական կազմակերպութիւն իր ծագման օրէն ի վեր, միշտ ունեցած է պայքարի երկու ճակատ, մին Եւրոպայի միւսը՝ աւստրիական Եւրոպայի ձախս:

Ներքին ճակատին վրայ ան՝ անխնայ եւ անկարեկիր կռիւ մղած է բոլոր անոնց դէմ՝ որոնք ուզած են, այս կամ այն ձեւով, քար դնել հայ նորադարձ մտքին յառաջդիմութեան առջեւ, ուղելով հայ ժողովուրդը պահել խաւարի ու ագիտութեան ճանկերուն մէջ: Դաշնակցութիւնը անխնայ ոչնչացուցած է բոլոր անոնք որ իրեն հայ կեանքի ղեկեր, բռնակալ իշխանութեանց ձեռքին գործիք եղած են, ժողովուրդի դժբախտութեան մէջ փնտռելով իրենց երջանկութիւնն ու նիւթական բարեկեցութիւնը:

Դաշնակցութիւնը ամբողջ 39 տարի պայքարած

է նաեւ հայ պաշտօնողականութեան եւ հայ յետադիմականութեան կողմէ յարուցուած ամէն ձեւի արեւելաֆոններուն դէմ, ջանալով հայը հաղորդակից ընել քաղաքակրթութեան, լոյսին եւ բարիքներուն:

Այս պայքարը, մեր ներքին կեանքին մէջ տըւած է իր բարեբար արդիւնքը. այսօրուայ հայը, այլեւս երէկուան նախապաշարեալ, երկչոտ, տրեւա միտ ու աւելորդապաշտ արարածը չէ. անիկա մեծ չափով մը դարձեր է ինքնագիտակից, իր չարն ու բարին որոշելու չափ խելահաս, առանց սակայն վերջնականապէս եւ լիովին ձերբազատուելու անցեալի նիւթական ու բարոյական կապանքներէն:

Ինչպէս երէկ՝ այսօր ալ հայ կեանքին մէջ կ'սպրին ու կը գործեն ժխտական ուժեր, որոնք ստրկամտութեան եւ փարիսեցիութեան թոյնով կ'աշխատին վարակել հայութիւնը, եւ մեր հանրային կեանքը վերածել անկերպարան քառսի մը զէրօյի հասցնելով հայութեան հաւաքական արժէքը:

Այս քայքայիչ տարրերուն դէմ միտ միջնակը կեցած է Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ու յաջողապէս կը տանի իր ծանր պայքարը իրեն օժանդակ ու գործակից ունենալով հայութեան չէզոք մասին ամէնէն գիտակից եւ ազգասէր տարրերը:

Դաշնակցութեան շարքերը աշխարհի բոլոր մասերուն վրայ, ուր որ հայ կայ, մտածուած ու սխտեմաթիք կերպով լծուած են հայ մտքի ու բազուկի աղատագրութեան գործին, առանց վայրկեան մը մ'իսկ կասկածելու իրենց նուիրակտն առաքելութեան յաղթանակին. առանց բոլոր մ'իսկ տատախելու կամ քնկրկելու հակառակորդին կողմէ բարձրացուած արեւելաֆոններու առջեւ:

Պէտք է խոստովանիլ նաեւ այն՝ որ այսօր հակառակորդ բանակն ալ կը ճգնի աւելի կաղմակերպուած ձեւով երեւան գալ եւ ձեւ ու մարմին տալ իր քառսին, աւելի յաջող կերպով կատարելու համար իր ապերախտ աշխատանքը:

Մեր հակառակորդներուն տկարութիւնը սակայն հոն է որ, անոնք մեծ մասով զուրկ են հիմնական ու հաստատուն նպատակէ մը: Անոնք չունին խանդավառ ու զոհաբերութեան մղող ուժէ իտէալ եւ զիրենք առաջնորդողն է միայն անձնական — թայֆայական շահը՝ ու կուսակցական կիրքը:

Եթէ այդ իտէալը գոյութիւն ունենար, եթէ մեր հակառակորդները ունենային աշխարհ շահերու որոշ գիւղած ու մշակուած ծրագիր մը, առհասարակ եթէ անոնք ունենային ազգային մեանդոլքիւն, շատ դիւշին էր ստեղծել ընդհանուր հասկացողութիւն մը, գոնէ արտասահմանի հայութեան մէջ:

Յաւալին այն է՝ որ Դաշնակցութեան խայտաբղետ հակառակորդներուն ոչ միայն կը պակսի ազգային շահերու պաշտպանութեան նուիրուած գործունէութեան ծրագիր մը, այլ նաեւ տարրական պարկեշտութիւն եւ սրտցաւութիւն ազգային ամէն խնդրի առթիւ: Եթէ այսպէս չ'ըլլար, շատ դիւրին կարելի էր համաձայնիլ բազմաթիւ ազգային հարցերու շուրջ, որոնք կը մնան երեսի վրայ առանց լուծում մը ստանալու: Առոնց շարքէն են՝ Համագաղութային կեդր. կազմակերպութիւն մը ստեղծելու, Անտառութիւն հայ բնակորները փրկելու, հայ գաղթականները տեղաւորելու, հայերու Հայաստան ներգաղթը ապահովելու հարցերն ու առաւել կամ նուազ չափով կարեւորութիւն ներկայացնող բազմաթիւ խնդիրներ, որոնց մասին ունէ կուսակցական նկատում չկրնար գոյութիւն ունենալ ու պէտք չէ որ ունենայ:

Դաշնակցութիւնը, իր մամուլին, իր գործիչներուն եւ իր պաշտօնական ու կիսապաշտօնական բոլոր մարմիններուն միջոցաւ տարիներէ ի վեր կ'աշխատի համագործակցութեան մղելու ամբողջ հայութիւնը. բայց, իր այդ ճիգը ինչպէս երէկ, այսօր ալ կը հանդիպի ընդդիմութեան:

2192 - 2002



Այդ ընդդիմութիւնը մօտաւոր անցեալին մէջ կուգար աղա — պահպանողական — կղերական տար-
րերէն, այսօր նոյն ընդդիմութիւնը ցոյճ կը տրուի
շարձնալ նոյն դասակարգէն՝ որ կաղմակերպուած է
Ռամկավար — Ազատական անուանին տակ, աղաւաղե-
լով ու անպատուելով եւ ռամկավարութեան եւ ազա-
տականութեան անունն ու իմաստը:

Հայ յետադիմութիւնը այսօր յանձին հայ պու-
շեւիքներու, այսինքն հայ ապագգայնութեան, գը-
տած է իր դաշնակիցը ու դարձեր է անոր խնկաբ-
կուն, ինչպէս երէկ, կը խնկարկէր Յարին ու Սուլ-
թանին բռնապետութիւնը:

Հայ յեղափոխութեան ու ռամկավարութեան,
դէմ իր պայքարին մէջ, հայ պահպանողականը միշտ
ալ դիմած է օտար, բռնապետ ուժին, ուստի երբեք
թող զարմանալի չի թուի երբ ան այսօր կը դիմէ
պուշեւիքներուն, պաշտպանելու համար իր նեղ թայ-
ֆայական վաղանցուկ շահերը:

Ողբալի է այս մտայնութիւնը. կսկծեցուցիչ է
փաստը. քայց ասիկա պատճառ մը չէ որ մենք չի
շարունակենք կատարել մեր պարտքը, արթնցնելու
համար բոլոր քնացող խղճմտանքները, զգաստութեան
կանչելու համար բոլոր անոնք որ մոլորութեան մէջ
են:

Այս նպատակով ալ, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ա-
մէն առթիւ, ու մասնաւորապէս «Դաւնալցուքեան
Օր» ուան առթիւ, պարտականութիւն կը նկատէ յի-
շեցնելու բոլորին, իր ներքին քաղաքականութեան
նշանաբանները, հնարաւորութիւն տալու համար ա-
մէն հայու որ անդրադառնայ անոնց ու մտածէ անոնց
մասին,

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, մասնաւորապէս արտա-
ասանմանի մէջ, կը ձգտի՝

ա. — Ստեղծել գործակցութիւն եւ համերաշխու-
թիւն Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի տեսակէտին

վրայ կեցող տարրերուն մէջեւ, միացեալ ընդհա-
նուր քաղաքական ճակատով մը ներկայանալու հա-
մար արտաքին աշխարհին առջեւ:

բ. — Գոյացնել համերաշխ ու խաղաղ միջնորոտ
մը հայութեան տարագիր դանդուածներուն մէջ, ո-
րոնք աղքատացած ու արիւնաքամ եղած են ու պէտք
ունին լիովին կաղդուրուելու:

գ. — Պայքարիլ մեր ներքին կեանքը կաղմալու-
ծելու եւ ազգային գիտակցութիւնը մթաղնելու ծա-
ռայող բոլոր երեւոյթներուն դէմ:

դ. — Պայքարիլ ապագգայնացման դէմ, վար-
ժարաններու, մամուլի, մշակութային — մարդկան
միութիւններու եւ այլ միջոցներով, ջանալով նո-
րահաս սերունդը կրթել ու դաստիարակել ազգային
ոգուով, ապահովելով հայերէն լեզուի գործածութիւ-
նը:

ե. — Օժանդակել կաղմակերպելու հայութիւնը
նաեւ տնտեսական զետնի վրայ. վերականգնելու
համար անոր քայքայուած տնտեսութիւնը՝ իրրեւ
երաշխիք իր մշակութային բարգաւաճումին:

զ. — Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը ձգտի տեսնել
գաղութները նիւթապէս բարգաւաճած, բարոյապէս
անխաթար, ֆիզիքապէս առողջ, կ'սպուած ամուր
կապերով Ռայր Հայրենիքին հետ ու զօրաւիզ՝ անոր
ժողովուրդին ճիշերուն, ամէն զետնի վրայ:

է. — Դաշնակցութիւնը կը պայքարի անաղարտ
պահելու համար ազգային, մտաւոր, բարոյական,
տնտեսական արժէքները ու կը ձգտի բարեօր մատա-
կարարութեանը՝ ազգային մարմիններու եւ նիւթա-
կան աղբիւրներու:

ը. — Վերջապէս, ցան ու ցրիւ, իրենք իրենց
մէջ պառակտուած, անգլուխ գաղութներու տեղ,
Դաշնակցութիւնը կուզէ ունենալ համազաղութային

կազմակերպութիւն մը կեդրոնական գործադիր իշխանութեամբ, որ ղեկավարէր տարագիր 700,000 հայութիւնը ու պաշտպանէր անոր շահերը: Այս պահանջներու գործադրութիւնը ինչքան ալ որ համահայկական իմաստով ալ անհրաժեշտութիւն են, անոնք առաւելապէս կը վերաբերին արտասահմանին, ինչպէս յիշեցինք արդէն:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ունի իր յատուկ պահանջներն ու քաղաքականութիւնը նաեւ երկրի համար, ուր կ'իշխեն խուճիկ մը հայեր, օտարի կամակաւորներ, կրթնած օտար սուրեններու, հակառակ Հայաստանի աշխատաւոր ժողովուրդի կամքին ու բաղձանքին:

Դաշնակցութիւնը մեկնելով ազգային աւագ շահերէ, նկատի ունենալով հայ ժողովուրդի ապագան, ինչպէս երէկ՝ այսօր ալ կը պահանջէ

ա— Որ բազուին Հայաստանի դռները, արտասահմանի տարագիր հայութեան առջեւ,

բ— Որ՝ վերջ գտնեն, անմիտ, ազգավնաս կուսակցական հալածանքները, սպանութիւնները, բանտարկութիւններն ու աքսորները:

գ— Որ՝ վերջ դրուի հայ գիւղացիներու զինաթափութեան:

դ— Որ՝ վերջ դրուի թուրք — թաթար բնակչութեան նպաստաւորութեամբ ու տռանձնաշնորհեալ վիճակին:

ե— Որ՝ յարգուի քաղաքացիներու խղճի ու խօսքի ազատութիւնը,

զ— Որ՝ վերջապէս հայութեան գլխին բաղձած հառավարութիւնը, խաղաղ ճամբով, աշխատի արժեցնել հայութեան շահերը, հողային, անտեսական դեմոնի վրայ, դուրս հանելով հայութիւնը իր փոքր սրբանիւթներէն հանդէպ ստորադասի ու անտեսութեան վիճակէն:

Ահա քանի մը խօսքով մեր ներքին քաղաքա-

կանութեան պահանջներն ու ձգտումը. բաներ՝ զորս չի կրնար չի բաժնիլ ամէն բանիմաց հայ, որ կը մտահոգուի հայութեան ու Հայաստանի ապագայով:

Արտաքին հակաս

Աւելի ուժեղ, աւելի դժուարին ու աւելի դժ-ժընդակ եղաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան պայքարը՝ արտաքին թշնամիներու դէմ, որոնց հետ ամբողջ 39 տարի մղեց անհաւասար կռիւ մը. հարուստ առասպելական քաջագործութեանց անհամար դրուագներով, հարուստ թանկագին ու անփոխարինելի զոհերով, որոնք իրենց կեանքին զոհով ձգնեցան իրագործել հայ ժողովուրդի իտէալը Հայաստանի Անկախութիւնն ու Ազատութիւնը:

Այդ դիւցազնական պայքարը տուաւ իր քաղցր պտուղները, բայց թափուած արիւնը դեռ չստացաւ իր արդար տուրքը, ու Հայկական Հարցը այսօր ալ կը մնայ անլոյծ, պարտադրելով հայութեան ու անոր հարազատ կուսակցութեան, նորանոր զոհողութիւններ:

Դաշնակցութիւնը, հաւատարիմ իր անցեալին, այսօր կրկին պատնէշին վրայ է ու կը հսկէ հայութեան յանքուն, իբրեւ անոր արթուն պահակն ու զինուորը:

Դաշնակցութիւնը միակն է այսօր այ իրականութեան մէջ որ՝ ներկայ քաղաքական կացութեան հանդէպ ունի իր յստակ գործեցական պնդումը, ինչպէս նաեւ զայն իրագործելու համար համապատասխան պայքարի զէնքեր:

Ոչ ոքի համար գաղտնիք է թէ, ազգերը յոգնած ու սպառած, երկար պատերազմներու մէջ, այսօր կը ձգտին խաղաղ կենցաղի: Խաղաղութիւն կը ցանկայ ինչպէս յաղթողը՝ այնպէս և յաղթուողը: Խաղաղութեան և հաշտութեան ձիթնի ունին բոլորը, ինչ դասակարգի ալ պատկանին: Ոմանք այդ բանը

կուղեն՝ մարտելու համար ձեռք բերուած աւարը, ուր ինչներ զայն կը բաղձան, վերադառնալու համար իրենց կորսնցուցած ուժերը, իսկ միջազգային ռամակաւարութիւնը կը պայքարի ժողովուրդներու խաղաղութեան և եղբայրութեան համար, զուտ մարդկային ու քաղաքակրթական մտահոգութիւններէ առաջնորդուած:

Այս պայմաններուն մէջ, մենք ալ, իբրեւ պահանջող կողմ մը, իբրեւ անիրաւուած ժողովուրդ մը, որ կը ձգտի ձեռք ձգել իր ազատութիւնը, պէտք ունինք համախմբելու մեր նիւթական ու բարոյական ուժերը, պէտք ունինք օգտագործելու այն բոլոր միջոցները որոնք կոչուած պիտի ըլլան պսակելու մեր յոյսերը:

Մեր Դատին լուծումը կրնայ ձեռք բերուիլ երկու համբով. ու սխալ կրլլայ՝ եթէ այդ երկուքէն տեւէ մին անտեսելը:

Դաշնակցութիւնը անցեալին մէջ ալ օգտագործած է այդ երկու ճանապարհը, նայելով տեղի, միջավայրի ու ժամանակի յարմարութիւններուն:

Հայկական հարցը այսօր առաւել քան երբեք դարձած է միջազգային խնդիր մը, հետեւաբար անկարելի է անտարբեր մնալ այդ գետնի վրայ, ու մը տածել միայն յեղափոխական պայքարի ուղղութեամբ:

Ինչպէս երէկ, այսօր ալ, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը պիտի շարունակէ արծարծել մեր դատը միջազգային հրապարակի վրայ, Ազգ. Դաշնակցութեան ժողովներէն սկսած, մինչեւ այս ու այն պետութեան մօտ, մամուլի բեմէն սկսած՝ մինչեւ խորհրդարաններու ամպիոններն ու նրբանցքները:

Իայց այսքանը բաւական չէ, այսքանը նոյն իսկ շատ քիչ է արժեցնելու համար մեր իրաւունքը:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ամէնէն առաջ պէտք է մտածէ յեղափոխական ճանապարհի մասին, ան պէտք է

է պատրաստ ըլլայ դիմագրաւելու մեր հայրենիքին գլխուն գալիք տեւէ դժբաղդ կամ բաղդաւոր հաւանականութիւն՝ ան՝ պէտք է շարունակէ նոր սերունդներու ռզնդութեան աղբիւրը մնալ, ոչ միայն իբրեւ փայլուն խօսքի սւ մտածման հեղինակ, այլեւ փայլուն գործերու ճարտարապետ:

Սակայն ճշտենք այն թշնամի ճակատը, որուն դէմ ուղղած պէտք է ըլլան մեր պայքարի դէնքերը:

Դժուար չէ այդ ճշտումը կատարելը:

ՔԱՆԻ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ծրագրին ու գործունեութեան հիմնական նպատակը կը հանդիսանայ Միացեալ եւ Ղևիա Հայաստանի գաղափարը, ուրեմն մեզի բեմախի եմ բոլոր անոնք որ՝ գերեզմանափորներն եղան ու կը օտուցակեն ըլլալ այդ գաղափարին:

Այդ ոճրագործութեան անմիջական հեղինակները երկուք են՝ Թուրքիան եւ Ռուսաստանը:

Եթէ նոյն իսկ մէկ դի թողունք թուրք պետութեան դարաւոր քաղաքականութիւնը ու միայն նկատի ունենանք սա վերջին 8—10 տարուան շրջանը, կը տեսնենք որ, այս պետութիւնը հակառակ իր ներքին արմատական բարեկարգութիւններուն, հակառակ իր կատարած ընկերային բոլոր յեղաշրջումներուն, ոչ թուրք ազգերուն համար կը շարունակէ մնալ նոյն ոճրագործ իշխանութիւնը:

Մասնաւորելով մեր խօսքը հայ եւ թուրք յարաբերութիւններուն, ցաւով պէտք է ըսել թէ ոչ մէկ բան կայ որ լաւատես ընէ մեզ ապագային մասին:

Թուրքը, քչուելով արեւմուտքէն, այսօր առաւել քան սխառտմաթիկ կերպով կ'աշխատի ընդարձակել իր իշխանութիւնը դէպի արեւելք, դէպի Կովկաս ու Ատրպատական, ու կասպից ծովէն ալ անդին, ստեղծելու համար ընդարձակ գուտ թրքական

մեծ պետութիւն մը: Իր յառաջխաղացութեան այս ճամբուն վրայ թուրքը կը հանդիսանայ միակ եւ տմէնէն վտանգաւոր թշնամին՝ ՀԱՅ ՅԵՂԻՆ ԳՈՅՈՒԹԻ ԹԵԱՆ: Քանի որ այս է կացութիւնը, քանի որ Քէօ մայրական քաղաքականութիւնն ալ կը ձգտի բնաջնջել հայութիւնը իր դարաւոր բնակավայրին մէջ, հայ ժողովուրդին վրայ պարտք կը ծանրանայ ամեն գնով պատշապանել իր գոյութիւնը իբր պայքարի ճամբուն վրայ միանալով այն բոլոր ուժերուն հետ որոնց հարուածը ուղղուած է բուրժիւզ դէմ:

Այո՛, թշնամական են այսօր ալ, հայ եւ թուրք յարաբերութիւնները ու պիտի չարունակեն այդպէս մնալ քանի թուրքիս կը շարունակէ սպառնալ մեր գոյութեան ու մեր իտէալին, քանի չի ճանչնար մեր իրաւունքները թրջահայաստանի հողերուն վրայ ու տեւապէս կը դաւադրէ առհասարակ Հայ պետութեան մը կազմութեան և բարգաւաճումին դէմ:

Թուրքիոյ դէմ մեր պարտադրուած պայքարին մէջ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը չի կրնար հաշուի չառնել բոլոր այն բարեկամ ուժերը որոնք նոյնպէս անիրաւուած են թուրքիոյ կողմէ:

Անհաւատար կռիւը թուրքիոյ դէմ պէտք է մղուի ընդհանուր ուժերով ու պայքարի ճամբուն վրայ ահա մեր դէմը կելլէ, մեր երէկի թշնամին՝ Բոսլիւքը և եղբայրական ձեռք կը կարկառէ: Այդ ձեռքը չի կրնար մերժուիլ քանի որ երկու դարաւոր դրացիներու շահերը զուգադիպած են և թրջական դործիք եղով քիւրտը, այսօր կը կոռի նոյն թուրքին դէմ՝ յանուն իր ազատութեան:

Քրտական պայքարի ճակատը այսօր փաստօրէն ուղղուած է թուրքիոյ դէմ, ու Դաշնակցութիւնը այնքան ատեն միայն կրնայ գործակցիլ քիւրտերուն, ինչքան ատեն որ անոնք իրենց թշնամանքի առարկայ կը դարձնեն միայն Տաճկաստանը ու իրենց պահանջները չեն ուղղեր նաեւ Պարսկաստանի ու

Իրաքի դէմ, որոնք բարեկամ ուժեր են:

Հայութիւնն ու Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը մասնաւորապէս յանձին Պարսկաստանի կը գտնեն բարեկամ ժողովուրդ մը, որ հարիւրաւոր տարիներէ ի վեր ամենաբարեացակամ աչքով նայի է հայ դատին ու իր հողին վրայ գտնուած թաղմահազար հայութեան:

Բացի ատկէ, Պարսկաստանը ինքնին կը հանդիսանայ բնական դաշնակից մը Հայաստանի, որովհետեւ էնկիւրբի համաթուրանականները ամէնէն առաջ իրենց աչքը ուղղած է Պարսկական Ատրպատականին՝ ուր կը վխտան թրջական դործակալները:

Այս է մեր դիրքը թուրքիոյ հանդէպ, դիրք մը՝ որ պարտադրուած է նոյնինքն թուրք կառավարութեան կողմէ:

Հայաստանի Անկախութեան երկրորդ թշնամին հանդիսացաւ պոլշեւիկեան Ռուսաստանը որ թուրք փաշաներու հետ դաւադրեց նորակազմ Հայկական Հանրապետութեան դէմ ու վերջ ի վերջոյ դրաւեց զայն, հիւժած Հայաստանին վրայ կռիւի հանելով ԴարաՊէքի թանակները, չի մոռնալով թիկունքէն ալ ինք սուր միսել հայ ժողովուրդի մարմինին:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, յանձին պոլշեւիկեան Ռուսաստանին, Հայաստանի անկախութեան գերեզմանափոր մը տեսնելով հանդերձ, չի կրնար անոր դէմ կիրարկել այն քաղաքականութիւնը զոր պիտի ուզէր կիրարկել թուրքիոյ դէմ:

Քանի Մուսթաֆա Բէմալի թանակները կեցած են Ալէքսանդրապոլի առջեւ ու Արաքսի եզերքները, քանի անպաշտպան է հայ ժողովուրդը իր բնագաւառին մէջ, օտիպուած ենք պոլշեւիկներու ներկայութիւնը դիտել իբրեւ նուազագոյն չարիք:

Միւս կողմէ հաւատացած ենք թէ՛ տեւական ըլլալու կոչուած չէ խորհրդային իշխանութիւնը և ոչ հեռու օր մը, անիկա դատապարտուած է չքանալու, իր թրջաւէր քաղաքականութեան հետ: Եթէ հնա-

բաւոր է այս բանը, այն ատեն, ուստի ժողովուրդէն ընդհանրապէս իշխանութիւն մը կրնայ մեծապէս օժանդակել Հայկական Հարցի բանաւոր և արդար լուծումին, ահա թէ ինչո՞ւ անհրաժեշտ է սերտ կապ պահել ուստի բոլոր ժողովրդավար և ազատամիտ տարրերուն հետ, ու այժմէն պատրաստել հողը՝ ուստի և հայ ապագայ բարեկամութեան:

Ռուսաստանի հանդէպ այս նկատումներէն առաջնորդուած, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը դէմ է ունէ արտաքին միջամտութեան Ռուսաստանի ներքին գործերուն և ինք կը մերժէ ունէ գործակցութիւն այդ ուղղութեամբ, ձգելով Ռուսաստանի ճակատադէրը իր ժողովուրդին:

Խորհրդային Ռուսաստանի և Խորհրդային Հայաստանի դէմ մեր պայքարը դնելով վաղափարական դեմքի վրայ, մենք չենք դադարիր պահանջել՝ որպէսզի Մոսկուա վերջ դնէ Խորհրդային Հայաստանի նկատմամբ վարած իր անարդար քաղաքականութեան, հնարաւորութիւն ստեղծելով որ՝

Ա.— Բնդարձակութիւն Հայաստանի այժմու ներքին սահմանները, Վրաստանի ու Ատրպէյճանի կըցուած զուտ հայկական և հայաբնակ հողամասերը վերադարձնելով Հայաստանի, որսւն ժողովուրդը կը տառապի հողի պակասէ ու պետութիւնը՝ ապահով սահմաններէ:

Բ.— Որ՝ ամէն կարելի դիւրութիւն տրուի, հայ տարագիր քաղմութիւնները տեղաւորելու համար Հայաստան. բանալով անոր սահմանները իր զաւակներուն առջեւ:

Գ.— Որ վերջ տրուի այն խտրական քաղաքականութեան զոր կը վարեն Մոսկուայի պոլիտիկ վարիչները, միշտ նպատաւորելով քաղաքական, տնտեսական և ֆինանսական դեմքի վրայ Ատրպէյճանն ու Վրաստանը, ի վնաս Հայաստանի:

Ահա այն դիժը զոր կը տանի Հ. Յ. Դաշնակցութեան:

Թիւնը Ռուսաստանի հանդէպ ինչ կը վերաբերի Հայաստանի անմիջական դրացիներուն. Վրաստանի ու Ատրպէյճանին, մեր քաղաքականութիւնը կը շարունակէ մնալ բարեկամական, հակառակ ամէն բանի, որովհետեւ կովկասեան ժողովուրդներու անկախութեանն ու ապագայ բարօրութիւնը ամէնէն առաջ կախում ունի նոյն այդ ժողովուրդներու բարի յարաբերութիւններէն:

Դաշնակցութիւնը և հայ ժողովուրդը կ'ուզեն հայը, վրացին ու թաթարը տեսնել բարեկամ ու գործակից, իրենց քաղաքական ու տնտեսական շահերու իսկ ահապէտէն:

Հասնելու համար սակայն այդ բաղձալի վիճակին, անհրաժեշտ է լուծել կարգ մը առկա և կենսական խնդիրներ, որոնք Խորհրդային իշխանութեան որով ալ մնացին անլոյծ, իբրեւ հետեւանք վրացի և թաթար կոմունիստներու նեղ աղքատացան ոգիին:

Ախալքալաք, Հայկական Բորչալու, Լեռնային Ղարաբաղ, Շարուր-Նախիջեւան, ահա այն վէրքերը զորս պէտք է բուծել, ահա այն անդամները, որոն խլուած են Հայաստանի մարմնէն ու պէտք է ետ վերադարձնել, եթէ խլողները իրենց նպատակ դրած չեն դիակի մը վերածել Հայաստանն ու հայ ժողովուրդը:

Դաշնակցութեան քաղաքականութիւնն է լուծել այս վէճերը խաղաղ ճամբով և արդարութեամբ, ամուր հիման մը վրայ դնելու համար կովկասեան ժողովուրդներու ներկայ ու ապագայ յարաբերութիւնները:

Ահա այն ճանապարհը որուն վրայ կեցած է Հ.

Յ. Դաշնակցութիւնը, հայ ժողովուրդի մեծ կուսակցութիւնը:

Անոր քաղաքականութիւնը իր հիմնական գիծերուն մէջ, դրուած է հայ գիտակից տարրերուն առջեւ, և պատրաստ է լսելու ամէն ազնիւ ու բարի խորհուրդ՝ որուն կողմէ ալ որ թեւագրուի ան:

Դաշնակցութեան հակառակորդները զտակարգործ մը ըրած պիտի ըլլան եթէ իրենց գրիչը յատկացնեն ազնիւ աշխատանքի, զբաղելով հայ իրականութեան հրատապ և ճակատագրական հարցերով, փոխանակ անձնատուր ըլլալու փողոցային բարքերու և տէրտէր տիրացուի անհամ, անվերջ ու անմիտ վէճերու:

Այ՛ս է որ կըսպասէ հայ ժողովուրդը:

Այ՛ս է որ կը պահանջէ հայութեան ու անոր հայրենիքին շահը:

ՅԱԳՂՈՍԹԵՂԻ ՔԱՂԱՅՐԱՄԱՆԻ



ՊՈՏՈՍԻ

ՍՄՓՐՍՈՒՄԻ

ՂԱԳՈՒՊՈՒՄ

ՄԵՐ “ԱՆԵԼԻՔ, Ը

«Դաշնակցութիւնը այլեւս անելիք չունի»...

Քաղաքական կեանքի ալեկոծութիւններուն դիմադրելու չափ ուժէ եւ տոկունութենէ զրկուած ծերունիի մը այս յուսահատ եւ տկար ճիշդ. Դաշնակցութեան հակառակորդներուն համար ատենէ մը ի վեր դարձեր է ամբողջ նշանաբան մը, զոր ծամծամելով ու ծամածռելով. իրենց օրը իրիկուն կը նեն:

Զկրնալով ուրիշ լուրջ քննադատութեան առարկայ ընել Դաշնակցութեան փառաւոր անցեալն ու ներկան, անոնք, հակադաշնակցական տարրերը, ինքզինքնին կը մխիթարեն կասկածի տակ ղենելով կամ ժխտելով մեր կուսակցութեան սպառնալիքները:

«Դաշնակցութիւնը անելիք չունի» դատումը, այնքան ծանծաղ է, այնքան տղայական, որ չարժեք ծանրանալ անոր վրայ. ատոր համար ալ կը բաւականանք քանի մը ընդհանուր նկատողութիւններով:

Ամենէն յետին պարզամիտին, ու համբալին համար ալ պարզ է թէ, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ծրնունդն է հայ տառապանքին եւ կոչուած է դարման ղենելու հայ ժողովուրդի կոտորացող վէրքին:

Այդ դարմանը, այդ սպեղանին, տրուած պիտի ըլլայ, երբ՝ հայութիւնը վերստին տիրանայ իր անկախ պետական կեանքին, մէկ դրօշի տակ հաւաքելով Հայաստանի բաժան բաժան հողամասերը, եւ հայութեան ցան ու ցրիւ եկած բեկորները:

Այս սուրբ նպատակին համար, տարիներու ընթացքին, զոհուեր են ամենէն ազնուականներն ու ամենէն առաքինիները մեր շարքերէն:

Ամբողջ ցեղը «լինել չլինել» ու Շէյքոպիրեան

հարցականին առջեւ է դտեր ինքզինքը բայց երբեք աւաճաներ իր բռնալին:

Աղադութեան եւ անկախութեան դրօշը այսօր ալ կը մնայ բարձր, եւ արիւններու ու աւերակներու մէջէն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է որ զայն կ'առաջնորդէ իր լուսաւոր նպատակին:

Հակառակ դուրսէն ու ներսէն ստացուած ծանրածանր հարուածներու հակառակ դառն յուսախաբութիւններու, դիտակից ու գործօն տարրերը այսօր ալ բոլորուած են ազգային եռագոյն դրօշին շուրջ, խանդավառութեամբ եւ հաւատքով:

Հայ նոր սերունդը այսօր ալ բոլորուած է մեր կուսակցութեան շուրջ եւ անկէ կ'ակնկալէ իր յոյսերուն պատկումը:

Ամբողջ հայ ազգային քաղաքական պայքարի բեռը այժմ ալ ծանրացած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան ուսերուն, եւ երեւանէն մինչեւ Փարիզ եւ Նիւ Եօք, հայ աշխատաւորութեան աչքը ուղղուած է Ֆրիստափորներու, Զաւարեաններու եւ Ռոստոմներու կռած ու կոփած կաղձակերպութեան:

Ինչպէս երէկ, այսօր ալ մինակ է Դաշնակցու-

հայ կեանքի հորիզոնին վրայ եւ չկայ ոյժ մը որ փոխարինէ զայն:

Քանի այս է մեր կեանքին պատկերը, քանի չէ իրականացած Հայ ժողովուրդին ու անոր Հայրենիքին ազատագրումը, քանի հայը կը շարունակէ օտար բռնութեան տակ հեծել եւ կամ հիւծիլ տարադիր փերու վրայ, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը միշտ ալ «անելիք» պիտի ունենայ:

«Անելիք» չունէին, չունին եւ չպիտի ունենան

միայն անոնք, որոնց ճակատագրորէն վիճակուած է բուռի կամ ճշգրտութի դեր մը միայն հայ իրականութեան մէջ:

Անոնք, մեր հակառակորդները, թող շարունակեն իրենց ողբն ու ճոճուցը, մենք ալ դաշնակցական ընկերներ, շարունակենք մեր փշալից այլ պատուաբեր ճանապարհը, գոտեպնդուած հայ գիտակից ու հայրենասէր զանգուածներու վստահութեամբն աւնաւ մեր մեծ մեռելներուն յիշատակովը:

«Լ. Յ. Դաշնակցութեան Օրոն, այս տարի ալ թող առիթ մը ըլլայ նորէն ու նորէն ամբապնդուելու մեր անտեղիտալի հաւատքին մէջ:

Այս օր, թող բոլորս մէկ, նորէն ձեռք ձեռքի տանք, ներդաշնակելով մեր ետը Դաշնակցութեան մեծ եօին հետ, որպէսզի կարենանք միացեալ ուժով տանիլ հասցնել մեզ վստահուած դրօշը իր յաղթական վախճանին:

Դէպի գո՞րծ, դէպի ստեղծագործ աշխատանք՝ ահա թէ ինչի՞ մասին է որ պէտք է մտածէ ամէն դաշնակցական, արհամարհելով իր յաղթական վաղջին առջեւ հետուած բոլոր արգելքները...:



ՀՀ Ազգային գրադարան



NL0202413

27
27
54

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ԿՐԱՔԱՆ, № 5

- 1.— ՊԱՅ ԿՆԵՐՈՒՄ Լ. Քոմարաճեթիկով 50 լիւ
- 2.— ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԻՑ ԵՐԵՐԷՆ Կ. Մ. Տեման 12 »
- 3.— ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ Կի Յր. Եւստան 10 »
- 4.— ԱՆԴՐԱՆԻԿ Գր. Եւստան 10 »

ԳԻՆ 10 լիւ

